

Оксана Резван

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки, педагогіки і психології, Харківський національний університет міського господарства імені О.М.

Бекетова; Харків, Україна

ORCID: 0000-0002-7371-3605

E-mail: rezvanoksana1@gmail.com

РЕФЛЕКСІЯ ПРОЦЕСУ АТЕСТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті проаналізовано досвід проведення атестацій з вільного володіння українською мовою для осіб, які мають намір взяти участь у конкурсі на зайняття посад державної служби, ХНУМГ імені О.М. Бекетова. Представлено процедуру проведення атестаційних сесій. Визначено основні проблеми комунікативної компетентності (мовної та мовленнєвої компетенцій) осіб, що проходили атестацію у даному закладі. Сформульовано висновок про додаткові цільові можливості зазначеного заходу: визначення рівня загальної ерудиції та змісту особистісної громадянської позиції осіб, що атестуються; важливість для конкурентоздатності закладу вищої освіти забезпечення доброзичливого ставлення та справедливого оцінювання членами атестаційної комісії претендентів на державну службу, а також правильно організованого адміністрування зазначеного процесу; високі ризики корупції у закладах, що розташовані у регіонах з низьким рівнем конкуренції.

Ключові слова: атестація, державні службовці, комунікативна компетентність, конкурентоздатність, заклад вищої освіти.

Oksana Rezvan

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Language Education, Pedagogy and Psychology, Kharkiv National University of Municipal Economy named after O.M. Beketov; Kharkov, Ukraine

E-mail: rezvanoksana1@gmail.com

REFLEXION OF FUTURE CIVIL SERVANTS AT THE UKRAINIAN LANGUAGE ATTESTATION

Abstract. The article analyzes the experience of conducting attestations on the free fluency in the Ukrainian language for those applying for the civil service of the O.M. Beketova NUMUK. It is presented the procedure of conducting attestation sessions. The basic problems of communicative competence (language and speech competencies) of people who passed certification in this institution were determined. A conclusion was drawn about the additional target of the event: the determination of the level of general erudition and the content of the personal civil status of the accused persons; the importance for the higher education institution's competitiveness of ensuring a friendly attitude and a fair assessment by the members of the certification committee of the applicants for the civil service as well as the proper organization of the administration of the said process; high risk of corruption in institutions located in regions with a low level of competition.

© Оксана Резван, 2019

Key words: *attestation, civil servants, communicative competence, competitiveness, institution of higher education.*

Оксана Резван

РЕФЛЕКСИЯ ПРОЦЕССА АТТЕСТАЦИИ БУДУЩИХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ ПО УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье проанализирован опыт проведения аттестации по свободному владению украинским языком для персон, которые претендуют на государственную службу, ХНУМГ имени А.Н. Бекетова. Представлена процедура проведения аттестационных сессий. Определены основные проблемы коммуникативной компетентности (языковой и речевой) особ, которые проходят аттестацию в данном учреждении. Сделан вывод о дополнительных целевых возможностях представленного мероприятия: определение уровня общей эрудиции и содержания личностной гражданской позиции аттестуемых; важность для конкурентоспособности учреждения высшего образования обеспечения доброжелательного отношения и справедливого оценивания членами аттестационной комиссии претендентов на государственную службу, а также правильно организованного администрирования представленного процесса; высокие риски коррупции в учреждениях, расположенных в регионах с низким уровнем конкуренции.

Ключевые слова: аттестация, государственные служащие, коммуникативная компетентность, конкурентоспособность, учреждение высшего образования.

Oksana Rezvan

An extended abstract of the paper on the subject of:

“Reflection of the process of attestation of future public servants in the Ukrainian language”

Problem setting. Constant transformations in the society, development and updating of the national idea and the principles of democratic state building have become the prerequisite for reforming the public administration. The specific feature of the public service is its openness, which is manifested in communication between the state and the person, in particular, through the establishment of centers for providing administrative services, supplying citizens with information on the sites of various public utility companies, the openness of the state institutions and government bodies for public organizations, etc. Thus, an important condition for the professionalism of a public servant is a high level of his/her communicative competence in the state language. To ensure this requirement, the Cabinet of

Ministers decree required compulsory examination in the Ukrainian language for the applicants or candidates for the public service.

Paper objective is analyze the experience of organizing and conducting attestation sessions in O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv for the period from September 2017 to December 2018.

Paper main body. The communicative competence of a public servant is based on knowledge of the structure, norms and functions of the Ukrainian language in the field of business communication, as well as the peculiarities of the linguistic design of its main genres and allows an official to fulfill his/her functional duties. So, the organization of the exam in the Ukrainian language

in its content corresponds to the goal: to check the applicants' knowledge of language (grammar) in the form of a test; the level of competence in the written communication (exposition); to determine the readiness for oral communication (conversation on a certain topic with the elements of monological and dialogical speech).

To create comfortable conditions for the preparation of the applicants for the exam, the information on the mode of sessions, test samples, discussion topics, etc. is provided on the university's website.

The written communication skills testing has two stages: firstly, the applicants make a task to test their knowledge of spelling, grammar, vocabulary, stylistics of the business language; secondly, they write an exposition of the text on the topics relevant to the society and economy of Ukraine.

The purpose of the oral communication skills testing of the attestation session is to assess the level of the competence applicants have in communicating in the Ukrainian language on the basis of social and interpersonal ethics, modeling communicative behavior in accordance with the strategies and situations at the workplace.

Each session highlighted a rather serious problem that can be considered relevant for a separate study, namely, the fact that many of the future public servants, who demonstrated a sufficient level of language and speech competences, nevertheless showed social immaturity, low erudition, manifested in the misinterpretation of the social and public vocabulary; produced ineffective explanation of the essence of the topic proposed for discussion, its importance for the society.

At the exam session, high value was set on creating a comfortable atmosphere for the applicants and securing a fair assessment

of the level of their speech and language competences.

The reflection of the results of the attestation commission's work allows also to note that the important state initiative on implementation of the language policy in the aspect of testing the language competence level of the public servants also highlights the problem of corruption risks in evaluating applicants by the attestation commissions established at higher educational establishments distant from a competitive environment.

Conclusions of the research. An analysis of the practice of organizing and conducting attestation sessions in the Ukrainian language for the applicants for public service at O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv allows to draw the following conclusions:

1. An examination in the Ukrainian language, in addition to determining the level of language and speech competences of the applicants for public service, also allows to determine the level of general erudition and the personal civil position of the people, who undergo attestation.

2. The competitiveness of the institution of higher education, which have the authority to attest people applying for a public service in the Ukrainian language, depends on the principles of the professional activities of the members of the attestation commission: a benevolent attitude and a fair assessment, as well as an ability of the authorized university to provide a decent level of the administrative service.

3. The process of attestation of the applicants for public service at the educational institutions located in places with a lower level of competition is characterized by an increased level of corruption risks.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Постійні перетворення у суспільстві, розбудова й актуалізація національної

ідеї та принципів демократичного державотворення стали передумовою реформ в різних галузях України. Однією з них, що потребувала змін як у змістовій, так і у формальній частинах

стала галузь державного управління. Особливістю державної служби є її публічний характер, що виявляється у комунікації держави та людини. Основними положеннями реформ державного управління можна вважати спрямованість на людину, демократичність. Це виявляється, зокрема, у створенні центрів надання адміністративних послуг, метою яких є забезпечення зручних та доступних умов отримання послуг суб'єктами звернень; представлення інформації для громадян на сайтах різних комунальних підприємств; відкритість державних установ та органів управління для громадських організацій тощо. Усі зазначені процеси пов'язані із комунікацією окремого громадянина або громадської організації (як частини суспільства) із державою, а отже питання каналів та форм зазначеного процесу набуває актуальності та потребує унормування.

Законом України “Про державну службу”, який набрав чинності 1 травня 2016 року, визначено, що обов'язком будь-якого працівника державних інституцій є використання державної мови в фаховій діяльності та в офіційному спілкуванні на всій території України [1]. Тому для забезпечення зазначеної норми та зважаючи на досить велику кількість державних службовців із російськомовного середовища, у квітні 2017 року Постановою Кабінету Міністрів було визначено обов'язкове складання іспиту з української мови для осіб, що претендують або проходять за конкурсом на державну службу [1].

Право організовувати процес атестації державних службовців отримали українські заклади вищої освіти (ЗВО), які правоспроможні (мають ліцензію) здійснювати підготовку магістрів за спеціальністю “Публічне управління і адміністрування”. Наразі таких університетів у державі близько 100, з яких атестацію зазначеного змісту здійснюють лише 74

[3]. Одним із таких ЗВО став Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова (ХНУМГ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Комунікація рідною мовою (Communication in the mother tongue) є ключовою компетенцією, необхідною умовою для забезпечення повної участі особистості у житті суспільства. Її сформованість дозволяє дорослій людині відчувати себе соціальною одиницею, продуктивно взаємодіяти з іншими індивідуальностями [5]. Питання мовної компетентності фахівців, які виконують функції державного службовця, висвітлюються у дослідженні В. Тимошука. Зокрема, автор зауважує, що проблема відбору кандидатів на державну службу у різних країнах вирішується шляхом проведення конкурсів, водночас питання мовної компетентності держслужбовців визначено у тих країнах, де є чималі іншомовні національні групи (Естонія, Латвія, Литва). У мононаціональних країнах, зокрема Польщі чи Болгарії, базові закони про цивільну службу такої умови не виокремлюють [4]. Ця вимога, за думкою автора, зумовлена характером роботи публічних службовців, що полягає в активному використанні і, відповідно, знанні державної мови (мов) для виконання покладених на них завдань і функцій [4].

Цікавим щодо заявленої теми можна вважати французький досвід проведення конкурсу на зайняття посад цивільної служби. Так, іспит на знання мови окремо не проводиться, однак мовна та мовленнєва компетенції претендентів оцінюються через проведення письмових екзаменів (редагування текстів, підготовка досьє), успішне складання яких за принципом анонімності (як гарантії неупередженості конкурсного журі) стає підставою допуску до усного екзамену [4].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Зважаючи на те, що проблема мовної та мовленнєвої компетентності фахівців, які бажають виконувати функції державного службовця в Україні, потребує особливої уваги, а також урахуваючи, що досі для широкого загалу не було представлено аналітичних звітів з проведення атестації з української мови та рекомендацій щодо удосконалення зазначеного процесу, вбачаємо необхідність представити результати реальної діяльності однієї із атестаційних комісій ЗВО.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – оцінити досвід організації та проведення атестаційних сесій у ХНУМГ за період з вересня 2017 до грудня 2018 р та запропонувати напрями щодо вдосконалення змісту та практики використання механізмів атестації з української мови майбутніх державних службовців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аудиторія претендентів на посвідчення про рівень володіння українською мовою, достатній для здійснення професійно-ділової комунікації державним службовцем, у ХНУМГ, рівно як і в інших ЗВО Харкова, є особливою. Зважаючи на регіональну тенденцію, що виявляється у тотальній русифікації населення, свідомість того, що претенденти на державну службу послугуються українською мовою у звичайному житті, близька до нульових показників. Однак завданням комісії з атестації не є формування особистості майбутнього держслужбовця, що мало б виявлятися у мотивуванні його говорити виключно українською, популяризуючи таким чином ідею українізації середовища. У повноваженнях комісії - лише засвідчення здатності претендента до використання державної мови у діловій комунікації.

Слід звернути увагу на той факт, що комунікативна компетентність державного службовця ґрунтується на знанні структури, норм і функцій української мови у сфері ділового спілкування, а також особливостей мовного оформлення його основних жанрів і дозволяє посадовій особі реалізовувати її функціональні обов'язки. Тож організація іспиту з української мови відповідно до Постанови Кабміну "Про організацію проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою" за змістом відповідає меті: перевірити у претендентів знання з мови (граматика) – у формі тесту; рівень компетенції писемного мовлення (переказ); визначити готовність до усного спілкування (бесіда за визначеною темою з елементами монологічного та діалогічного мовлення) [2].

Згідно з вимогами вищезазначеної Постанови Кабміну, для забезпечення комфортних умов підготовки претендентів до екзамену на сайті університету представлено інформацію про режим проведення сесій, зразки тестів, тем для обговорення та інша корисна інформація. Слід зауважити про досить вдале адміністрування зазначеного заходу. Так, особи, що екзаменуються, до сесії не взаємодіють із членами атестаційної комісії (що унеможливорює неправомірні відносини), оскільки прийом документів та проведення сесій відбувається у окремій від головного корпусу університету будівлі. Крім того, про результат атестації претенденти дізнаються наступного після сесії дня, що виключає прояв негативних емоцій, адресованих членам комісії від тих, хто не пройшов атестацію.

Письмовий тур проходить у два етапи: по-перше, претенденти складають тест зі знання орфографії, граматики, лексики, стилістики ділової мови; по-друге, пишуть переказ тексту за темами, актуальними для суспільства та економіки України. Узагальнення результатів перевірки письмового туру дає можливість

визначити особливості помилок претендентів, що найчастіше виявляються у неправильному написанні розповсюджених у публіцистично-діловому мовленні лексем, як от: інновація, пріоритет, дезорієнтація, консерватизм, меншовартість, притаманний, доброчесність, плагіат, конкурентність, компенсаційний, перфекціоніст, територіальний, функціонування, тощо. Звісно, що не знаючи змісту слова, людина не може правильно його сполучити із іншою лексемою, тому помилки виявляються не лише у написанні самого слова, але й у порушенні правил керування (неправильна відмінкова форма). Проблема рівня ерудиції претендентів на державну службу представлена помилками, що стосуються незнання розповсюджених у суспільній комунікації власних назв: Ангела Меркель, Абрахам Маслоу, Ліна Костенко, Верховна Рада, ЮНЕСКО. Отже, крім рівня грамотності, письмовий тур засвідчує рівень ерудованості та здатності до логічної побудови тексту майбутніх держслужбовців, що, на нашу думку, є беззаперечно необхідною компетенцією людини, у повноваження якої входить робота з документами.

Завданням усного туру атестаційної сесії визначено оцінювання рівня сформованості у претендентів компетентності щодо спілкування українською мовою на засадах соціальної та міжособистісної етики, моделюючи комунікативну поведінку відповідно до стратегій і ситуацій у роботі. Зважаючи на соціальну спрямованість діяльності державного службовця, у виборі тем для презентації монологу та бесіди керувались доцільністю їх змісту сучасним проблемам суспільного життя країни. Так, темами для усної комунікації було визначено:

- Глобальні проблеми молоді;
- Людина та природа: наслідки взаємодії;
- Європейський вектор розвитку України. Історія та перспективи;
- Мовна політика України як шлях до суб'єктності держави;

• Толерантність у ставленні до історії України: чи можливе примирення опонентів?

• Приховане безробіття та його вплив на ефективність пенсійної реформи;

• Воєнна загроза як чинник виявлення патріотизму або зростання сепаратистських настроїв суспільства;

• Революція суспільної свідомості: причини молодіжного цинізму;

• Мовне питання в реформі освіти: національна образа чи шанс на реалізацію для молоді;

• Волонтерство як форма відродження громадянського суспільства.

У презентації усного висловлювання претендентами на державну службу оцінювали нормативність побудови фраз, доцільність використання слів з точки зору їх лексичного значення, уміння промовця будувати текст, логічно представляючи тези та аргументи. При цьому члени комісії націлювали учасників атестації на те, що їхня особистісна позиція, представлена у висловлюванні, залишається поза оцінкою, оскільки з міркувань етики, не можна здійснювати маніпуляцію свідомістю атестованого, нав'язуючи йому власну думку будь-якого екзаменатора.

Однак, перебіг кожної сесії все ж виокремив досить важливу проблему, що можна вважати актуальною для окремого дослідження: багато хто із майбутніх держслужбовців, виявляючи достатній рівень мовної та мовленнєвої компетенцій, все ж демонстрував суспільну незрілість, низьку ерудованість, що виявлялось у неправильному тлумаченні суспільно-громадської лексики, невмінні пояснити суть запропонованої теми для обговорення, її важливість для суспільства. При цьому окремі особи у межах діалогу виявляли категорично радикальну (іноді демонстративно негативну) особистісну позицію щодо прийнятих у державі концептуальних положень розуміння історичних, економічних, суспільно-політичних проблем. Такі висновки можуть стати осно-

вою для перегляду завдань зазначеної атестації, оскільки не можна допустити, щоб несвідомі громадяни (навіть, якщо вони мають достатню компетентність з мови), посідали державні посади й проваджували державну політику в громаді.

Важливого значення у організації екзаменаційної сесії надаємо створенню комфортної атмосфери для претендентів. Зважаючи на те, що серед харківських ЗВО більш актуальною стає конкуренція за вибір претендентом на державну службу місця атестації, для університету, що виявив ініціативу забезпечення зазначеного процесу, стає свого роду викликом: як і забезпечити якість атестації, і набути позитивних відгуків претендентів. Вирішуючи саме такі складні завдання, склад атестаційної комісії ХНУМГ імені О.М. Бекетова засадами професійної діяльності визначає доброзичливе ставлення до учасників атестації та справедливості їхнього оцінювання. Так, під час письмового туру здобувачам надається право у вільному темпі використати час, відведений на атестацію: спочатку пропонується писати переказ, а після його завершення – тест. Таким чином, кожен може самостійно розподілити власні зусилля та час на виконання зазначених видів робіт.

У процесі усного туру претенденти вислуховуються екзаменаторами повною мірою (тобто екзаменатор не виправляє поточні помилки у мовленні учасника атестації, щоб не порушити логіку його висловлювання). Після закінчення монологу промовця члени комісії можуть задавати питання і оцінювати діалогічне мовлення претендента.

Про ставлення претендентів на державну службу до результатів атестації свідчить відсутність негативних відгуків у контролюючих інститутах, хоча моніторинг результатів діяльності комісії чітко визначає якісний підхід до оцінювання претендентів. Так, за період з вересня 2017 по грудень 2018 усього взяли участь у атестації – 174 особи, із них успішно пройшли атестацію – 148, а негативний

результат отримали 26 осіб. При цьому один із претендентів, отримавши негативний результат, знов обрав для атестації саме ХНУМГ імені О.М. Бекетова, зазначивши при цьому, що тут справедливо оцінюють.

Рефлексія результатів роботи атестаційної комісії дозволяє звернути увагу на те, що важлива державна ініціатива щодо реалізації мовної політики в аспекті якості мовної компетентності державних службовців виокремлює ще й проблему корупційних ризиків у оцінюванні претендентів. Так, одним із учасників атестації, який виявив досить високий рівень мовної та мовленнєвої компетенцій, було зауважено, що у його рідному місті, яке знаходиться на контрольованій Україною території Донецької області, у процесі складання аналогічного іспиту з української мови члени комісії виставили негативну оцінку, зауваживши при цьому, що він може перескласти іспит за умови проходження курсів з української мови. Така ситуація свідчить про маніпулювання свідомістю претендента, що обумовлюється розмитими межами відповідальності атестаційної комісії й віддаленістю від конкурентного середовища ЗВО, що мають право організовувати зазначений захід.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, аналіз практики організації та проведення атестаційних сесій з української мови для претендентів на державну службу у ХНУМГ імені О.М. Бекетова дозволив зробити такі висновки.

1. Екзамен з української мови, крім визначення рівня мовної та мовленнєвої компетенцій претендентів на державну службу, дозволяє визначити також рівень загальної ерудиції та зміст особистісної громадянської позиції осіб, що проходять атестацію.

2. Конкурентоздатність закладу вищої освіти, що має повноваження для атестації осіб, які претендують на державну службу з української мови, залежить

від принципів професійної діяльності членів атестаційної комісії: доброзичливого ставлення та справедливого оцінювання, а також від здатності уповноваженого університету забезпечити належний відповідний рівень адміністративного обслуговування.

3. Впровадження атестації претендентів на державну службу в навчальних закладах, які розташовані у місцях із зниженим рівнем конкуренції, характеризується підвищеним рівнем корупційних ризиків.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в якісному аналізі використання української мови державними службовцями на робочих місцях.

Список літератури

1. Закон України «Про державну службу». Законодавство України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

2. Про організацію проведення атестації осіб, що претендують на вступ на державну службу щодо вільного володіння державною мовою. Законодавство України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2017-%D0%BF/stru>

3. Марусик, Т. Підводні камені постанови Кабміну про вільне володіння державною мовою. Радіо Свобода 05.05.2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28469453.html>

4. Тимошук, В. П. & Школик, А.М. (2007) Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України. Київ: Конус - Ю, 735 с.

5. Grinyova, V. & Rezvan, O. (2016) Modernization of primary school teachers' training from knowledge to competence approach. Advanced Education. Issue 6, p.111 – 114.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu sluzhbu». [Law of Ukraine "On Civil Service"]. Zakonodavstvo Ukrainy. Access mode:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> [in Ukrainian]

2. Pro orhanizatsiiu provedennia atestatsii osib, scho pretenduiut' na vstup na derzhavnu sluzhbu schodo vil'noho volodinnia derzhavnoiu movoiu. [On the organization of the certification of persons applying for admission to the civil service for the free possession of the state language]. Zakonodavstvo Ukrainy. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2017-%D0%BF/stru> [in Ukrainian]

3. Marusyk, T. Pidvodni kameni postanovy Kabminu pro vil'ne volodinnia derzhavnoiu movoiu. [Underwater stones of the Cabinet of Ministers decree on the fluency of the state language]. Radio Svoboda 05.05.2017. Access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/28469453.html> [in Ukrainian]

4. Tymoschuk, V. P. & Shkolyk, A.M. (2007) Publichna sluzhba. Zarubizhnyj dosvid ta propozyitsii dlia Ukrainy. [Public service. Foreign experience and offers for Ukraine]. Kyiv: Konus - Yu, 735 p. [in Ukrainian]

5. Grinyova, V. & Rezvan, O. (2016) Modernization of primary school teachers' training from knowledge to competence approach. Advanced Education. Issue 6, p.111 – 114.

Стаття надійшла до редколегії 10.03.2019